

Gamalt verkefni

FLESTAR BEIÐNIR og úrlausnarefni sem berast pistlahöfundu varða ensk eða latnesk heiti. Heiti úr Norðurlandamálum birtast þó öðru hvoru. Fyrir nokkuð löngu sendi María Ásgeirsdóttir, lyfjafræðingur, tölvupóst og bað um aðstoð við að finna íslenskt heiti á nafnorðið **prækonditioning**. Þetta reyndist erfitt verkefni og eftir bráðabirgðasvar var það lagt til hliðar með von um að einhver ósjálfráð hugmyndagerjun myndi eiga sér stað í hugarfylgnum.

María var að fást við þýðingu á texta sem lýsti áhrifum tiltekinna lyfja á hjartað og æðakerfi þess. Fram kom að orðið væri heiti á *ferli*, **process**, sem fer af stað við vissar aðstæður og að lyf gætu hamlað ferlinu eða stöðvað það.

Kondition

Í Dansk-íslenskri orðabók Freysteins Gunnarssonar má finna nafnorðið **kondition**, *skilyrði*, *skildagi*, *kostur*; *ásigkomulag*, *þjálfun*, *ástand*; *vistarráð*. Þá var einnig leitað fanga í orðabókum fyrir enska tungu. Ensk-íslensk tölvuorðabók Máls og menningar geymir nafnorðið **condition**, sem sagt er merkja *ástand*; *ásigkomulag*; *skilyrði*; *sjúkdómur*. Sagnorðið **condition** er þar einnig, og er sagt merkja að *þjálf*; *styrkja*; *venja*; *móta*. Hin mikla ensk-enska alfræðiorðabók Websters birtir 22 mismunandi skýringar á nafnorði og sagnorði. Af þeim virðast tvær eiga best við um nafnorðið: 3. *viðeigandi eða nauðsynlegt ástand*; og 6. *ástand sem er nauðsynlegt fyrir einhverja niðurstöðu*. Um sagnorðið má einnig grípa til tveggja skýringa: 13. *að setja í viðeigandi eða rétt ástand*; *undirbúa*; og 16. *að láta verða fyrir tilteknum skilyrðum eða aðstæðum*. Íðorðasafn lækna birtir aðeins skýringarnar *hagur* fyrir nafnorðið og að *skilyrða* fyrir sagnorðið. Vísað er þar einnig í nafnorðið **state**, *hagur*, *ástand*, *kostur*, sem samheiti. **Conditioning** er þýtt sem *skilyrðing* í sálfræði. Benda má á samsetningarnar **conditioned reflex** og **conditioned response**, *skilyrt viðbragð* og *skilyrt svar*.

Prækondition

Þetta orð finnst ekki í Dansk-íslenskri orðabók Freysteins Gunnarssonar. Enska orðið **precondition** finnst ekki í Íðorðasafni lækna, en fyrrnefnd tölvuorðabók birtir íslensku þýðingarnar *skilyrði*; *forsenda*. Læknisfræðiorðabók Dorlands, útgefin árið 2000, skýrir fyrirbærið **preconditioning** þannig: *myndun ástands sem mun leiða til tiltekins svars við síðar komnu áreiti*, en í læknisfræðiorðabók Stedmans frá árinu 1995 er orðið ekki að finna. Alfræðiorðabók Websters, sem er frá 1989, birtir þó sögnina **to precondition** og útskýrir merkingu hennar þannig: *að veita (persónu eða hlut) sérstaka meðferð til undirbúnings fyrir síðari reynslu, ferli, prófun o.s.frv.* Forskeytið **pre-** (latína prae-) merkir, samkvæmt Íðorðasafni lækna: *áður*,

fyrir, for-. Þar sem það kemur fyrir í samsettum læknisfræðiheimum er oftast notað íslenska forskeytið *for-*, en stundum *framan-* eða *fyrir-*.

Af þessu má ráða að danska orðið **prækonditioning** vísar í það að undirbúa eitthvað (lífræn ferli, frumur, vefi, líffæri, líkama) og koma því í ákveðið ástand til að ná fram tilteknum viðbrögðum við því áreiti eða álagi sem vænst er síðar. Segja má að slíkur undirbúningsferill leiði til forástands (prækondition) miðað við það ástand (kondition) sem síðar myndast.

Endurteknar uppfléttingar í Samheitaorðabókinni gáfu ekki endanlega úrlausn. Fram komu bráðabirgðatillögur sem byggja á því að þýða **pre-** með *for-* og að þýða síðan sögnina **to condition** sérstaklega. Úr því urðu til samsetningar eins og til dæmis: **forformun**, **formótun**, **forstyrking**. Sé fyrrgreind þýðing úr sálarfræðinni notuð sem grundvöllur verður til heitið **forskilyrðing**, en það er stírdlegt og alls ekki gegnsætt. Nú er óskað eftir viðbrögðum og tillögum lesenda.

Integrative medicine

María Hrönn Gunnarsdóttir, blaðamaður, sendi tölvupóst og bað um tillögu að íslenskri þýðingu á **integrated medicine** (UK) eða **integrative medicine** (USA). Um er að ræða lækningar sem eru iðkaðar á þann hátt að valdir þættir úr óhefðbundnum lækningum (alternative medicine) eru nýttir í meðferðaráætlunum, sem að öðru leyti byggja á viðurkenndum aðferðum hefðbundinnar læknisfræði (orthodox medicine) hvað varðar greiningu og meðferð.

Formlegt heiti liggur ekki fyrir í Íðorðasafni lækna og því var fátt annað til ráða en að gera tillögu að nýrri samsetningu. Enska sögnin **to integrate** merkir að samlaga, fella saman, samþætta, fella í heild, afnema aðskilnað. Samkvæmt Íðorðasafninu er heitið **medicine** notað til að tákna: 1. *lyf*, *meðal*; 2. *læknisfræði*; 3. *lyflæknisfræði*. Undirritaður valdi þann kostinn að setja fram heitið **samþætтар lækningar**. Verði um traustan fræðilegan grundvöll að ræða má auðvitað nefna þetta samþætta læknisfræði.

Nokkrar tillögur

Að lokum verða birtar án umræðu nokkrar tillögur sem borist hafa frá læknum á fönnum vegi og verið hripaðar niður á lausa miða. Pétur Lúðvígsson vill nota heitið **broddbylgjur** um tilteknar bylgjur í heilalínuriti, **spike waves**. Valgarður Egilsson vill þýða þýska orðið **besserwisser** sem **sjálfviti**, en tekur vara við því að tengja það merkingarlega við annað íslenskt orð sem hljómar líkt. Jón R. Kristinsson stakk upp á því að **diabetes insipidus** fengi heitið **óðamiga**. Björn Árdal vill að öndunarhjálpin sem skammtöfuð er **CPAP** (sí-papp) á ensku (Continuous Positive Airway Pressure) fái heitið **síblástur** á íslensku.

Jóhann Heiðar
Jóhannsson

johannhj@landspitali.is